

تدوین مدل ساختاری رفتارهای پرخطر جوانان براساس مهارت مدیریت خشم با نقش واسطه‌ای تاب‌آوری: تأکید بر ابعاد انتظامی - امنیتی

چکیده

زمینه و هدف: در بین عوامل متعدد مرتبط با رفتارهای پرخطر گروه‌های سنی جوان، مهارت مدیریت خشم و میزان تاب‌آوری آن‌ها به‌عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها و استعدادها روانی یکی از مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده رفتارهای پرخطر و در نتیجه میزان انتظام و امنیت جامعه انسانی به‌شمار می‌رود؛ زیرا در بین گروه سنی مورد مطالعه روابط درهم‌تنیده و پیچیده‌ای وجود دارد. از این رو، هدف از پژوهش حاضر تدوین مدل ساختاری نقش مهارت مدیریت خشم بر رفتارهای پرخطر جوانان با واسطه‌گری تاب‌آوری است.

روش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری را دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ تشکیل می‌دهند که براساس آمار اخذشده حدود ۲۷۰۰۰ نفر هستند. نمونه آماری براساس جدول کرجسی مورگان، تعداد ۳۸۳ نفر از طریق فراخوان اینترنتی به‌صورت داوطلبانه و آنلاین (برخط) با توجه به محدودیت تردد کرونا در پژوهش حاضر شرکت کردند. در ادامه، برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از پرسشنامه‌های مهارت کنترل خشم حاجتی و همکاران (۱۳۸۷)، ابعاد تاب‌آوری واگنیلد (۲۰۰۹) و پرسش‌نامه خطرپذیری ایرانی (۱۳۸۷) بهره‌برداری شد و سپس، برای تجزیه و تحلیل داده‌های احصائی از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، مدل پیشنهادی از برازش قابل‌قبولی برخوردار است؛ زیرا تصریح شد اثر مستقیم مهارت مدیریت خشم بر رفتارهای پرخطر $P(0/001), \beta(-0/363)$ و اثر غیرمستقیم $P(0/022), \beta(-0/427)$ و همچنین اثر کل بین متغیرها $P(0/001), \beta(-0/424)$ می‌باشد که هر سه از نظر آماری معنادار هستند و این بدین معناست که مهارت مدیریت خشم به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با رفتار پرخطر رابطه معناداری دارد.

نتیجه‌گیری: مهارت مدیریت خشم موجب افزایش میزان تاب‌آوری و در نتیجه سبب کاهش گرایش به رفتار پرخطر و افزایش نظم و احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: مدل ساختاری، مدیریت خشم، رفتار پرخطر، تاب‌آوری، امنیت.

دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۲

پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۰۵

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۱۴۱-۱۶۶

شناسه دیجیتال (DOR).

DOR: [20.1001.1.20086024.1400.13.1.6.0](https://doi.org/10.1001.1.20086024.1400.13.1.6.0)

سعید شریفی رهنمو

دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران. رایانامه: mo.70sh@gmail.com

آب‌تاله فتحی

استادیار پژوهشی، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا، تهران، ایران (نویسنده مسئول). رایانامه: a.fathi64@gmail.com

سولماز صادقی

کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، مؤسسه آموزش عالی چرخ نیلوفری، تهران، ایران. رایانامه: soli.sdgh@gmail.com

روح‌الله کریمی خویگانی

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: hosein.m137@yahoo.com

سهیلا حسین پور

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سنندج، ایران. رایانامه: shosainpour2014@gmail.com

در سال‌های اخیر، تغییرات عمده‌ای در روند زندگی انسان‌ها و به‌خصوص جوانان به‌وجود آمده است، رشد و پیشرفت فناوری، افزایش جمعیت، فقر و به تبع آن، فقدان آموزش‌های لازم برای مقابله با این تغییرات از جمله عواملی هستند که ممکن است زندگی هر فرد را از بُعد سلامت و امنیت اجتماعی تهدید کند. جهان معاصر توأم با پیشرفت‌ها و رشد عقلانی که در بطن خود ایجاد نموده، همزمان نیز توجه خود را بر مسائل و مشکلات امنیت روانی - اجتماعی متمرکز کرده است. امروزه محققان حوزه بهداشت روانی - اجتماعی به عوامل مختلفی که بر نظم اجتماعی افراد مؤثر است، توجه ویژه دارند و در پی یافتن شیوه‌های آموزشی یا درمانی مناسب برای افزایش میزان انتظام روانی - اجتماعی شهروندان به‌ویژه جوانان هستند (مارتین و مارش، ۲۰۰۶، ص ۲۶۹). زیرا یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در رشد و پرورش استعدادها، وجود سلامت اجتماعی - روانی و انتظام جامعه است و از جمله مهم‌ترین مهارت‌هایی که می‌تواند امنیت، بالندگی و بهداشت روان را در جامعه تقویت کند، تاب‌آوری در برابر رفتارهای پرخطر می‌باشد.

تاب‌آوری یکی از مفاهیم مهم سلامت اجتماعی است و به فرایند پویایی انطباق مثبت با تجربه‌های تلخ و ناگوار اطلاق می‌شود که نتیجه آن، رسیدن به امنیت اجتماعی است (صلحی و محمدعلی، ۱۳۹۴، ص ۲۲۷). در همین زمینه استینبرگ و اسکات^۱ (۲۰۰۳) معتقدند، طبق «رویکرد تکانشگری و تنظیم هیجان»^۲ افراد فاقد مهارت‌های تنظیم هیجانی، به‌ویژه در شرایط ناکامی و برانگیزاننده خشم، به‌طور عجولانه‌ای در رفتارهای پرخطر^۳ درگیر می‌شوند و در نتیجه امنیت را در جامعه خدشه‌دار می‌کنند (عطادخت، رنجبر، غلامی و نظری، ۱۳۹۲، ص ۵۰)، زیرا «رفتارهای پرخطر» به رفتارهایی اطلاق می‌شوند که سلامت و بهزیستی^۴ انتظامی جامعه را در معرض خطر و تحت‌الشعاع قرار می‌دهند (محجل‌رضایی،

1. Martin & Marsh
2. Steinberg & Scott
3. Impulsive approach and emotion regulation
4. Risky Behaviors
5. Health and Wellbeing

علیزاده و برهانی‌زاد، ۱۳۹۶، ص ۱۵۴). برای مثال، در آمریکا رفتارهای پرخطر مسئله اصلی بهداشت و نظم عمومی هستند. در استرالیا، شواهدی از افزایش مشکلات بهداشت روانی در بین نوجوانان همگام با افزایش سوء مصرف الکل و دارو، خودکشی و مبادرت به خودکشی وجود دارد (رشید، ۱۳۹۴، ص ۳۹) که در همین زمینه کار-گرگ، اندربای و گراور^۱ (۲۰۰۳) خطرپذیری را به رفتارهایی اطلاق می‌کنند که احتمال نتایج منفی و مخرب جسمی، روان‌شناختی و اجتماعی را برای فرد افزایش دهد.

در ایران نیز، رفتارهای پرخطر شناخته‌شده در بین جوانان عبارت‌اند از: خشونت، خودکشی، بی‌ملاحظگی در رانندگی، مصرف دخانیات، الکل و مواد، رفتارهای پرخطر جنسی که احتمال ابتلا به ایدز یا بیماری‌های مقاربتی را به دنبال داشته باشد، رفتارهای تغذیه‌ای ناسالم و انجام ندادن فعالیت‌های بدنی و ورزشی که متأسفانه به دلیل وجود عصر زیست مجازی، توسعه نیز پیدا کرده است (نیازی، عباس‌زاده و سعادت، ۱۳۹۶، ص ۳۳).

صاحب‌نظران، رفتارهای پرخطر جوانان را به دو گروه تقسیم کرده‌اند؛ گروه اول، شامل رفتارهایی می‌شوند که بروز آن‌ها سلامت خود فرد را به خطر می‌اندازد و گروه دوم، رفتارهایی هستند که سلامت و امنیت دیگر افراد جامعه را تهدید می‌کنند. از جمله رفتارهای پرخطری که برای دیگران تهدیدکننده است می‌توان به رفتارهای ضد اجتماعی مانند، دزدی، پرخاشگری، رانندگی پرخطر، فرار از خانه و رفتارهای جنسی اشاره کرد (ویلسون، گوتفردسون و ناجاکا^۲، ۲۰۰۱، ص ۲۵۱). در پژوهش رشید (۱۳۹۴) همه رفتارهای پرخطر پسران جوان بیشتر از دختران بیان شده است. همچنین در همان پژوهش، شایع‌ترین رفتارهای پرخطر نیز به ترتیب کشیدن قلیان، سیگار، تجربه کتک‌کاری، تجربه رابطه جنسی با میل خود و مصرف الکل گزارش شده است. متأسفانه میزان این رفتارها در دوره جوانی و به ویژه زندگی دانشجویی به مراتب بیش از سایر دوره‌های زندگی است که چنین رفتارهای نامناسبی، جزو عوامل تهدیدکننده امنیت و انتظام اجتماعی در طول زندگی

1. Carr-Gregg, Enderby & Grover
2. Wilson, Gottfredson & Najaka

است (بهادری خسروشاهی، حبیبی کلیسر و فرید، ۱۳۹۶، ص ۶۵). زیرا دوران دانشجویی یکی از دوره‌های حساس زندگی است و جوانان در این دوره به دلیل شرایط خاص آن و بالا بودن سطح هیجانات و دوری از خانواده بیشتر در معرض رفتارهای پرخطر هستند؛ بنابراین، این دوره می‌تواند تهدید جدی را بر سلامت اجتماعی افراد در طول زندگی ایجاد کند (مهرابی، محمودی و مولوی، ۱۳۹۵، ص ۷).

بر اساس نکات مطرح شده، یکی از عوامل عمده افزایش خطرپذیری و کاهش نظم اجتماعی، بروز خشم و هیجانات و عدم مدیریت صحیح آن‌ها است که آورده یا محصول عینی بروز چنین پدیده‌ای، افزایش تنش‌های اجتماعی است و در نتیجه افراد همان جامعه از نظر امنیتی احساس کمبود می‌کنند (شالینی، ایسرینی واسان و چاندرا^۱، ۲۰۱۸، ص ۲۷۶). زیرا پدیده خشم؛ یک احساس اساسی است که در زندگی روزمره بسیار تجربه می‌شود، این حس یک احساس قوی پریشانی در پاسخ به یک تحریک خاص می‌باشد و یکی از شایع‌ترین دلایل مراجعه افراد به روان‌شناس و روان‌پزشک، نیاز به مداخله برای رسیدن به آرامش است (آونگ، لیم اشورث، اوی، بون، انگ و فانگ^۲، ۲۰۲۰، ص ۱۳۴) که طیفی از آزرده‌گی خفیف تا محدوده‌ای از ابراز پرخاشگری را شامل می‌شود (شکوهی‌یکتا، اکبری زردخانه، محمودی و دشتی، ۱۳۹۷، ص ۵۵). ساختار خشم مشترکاتی با پرخاشگری و خصومت دارد؛ اما این اصطلاحات مترادف نیستند و تنها هم‌پوشانی دارند. بر این اساس، خشم به هیجان^۳، خصومت^۴ به نگرش^۵ و پرخاشگری به رفتار^۶ اطلاق می‌شود که در صورت ایجاد فضای مذکور، شخص در آن احساس تهدید کرده و در موقعیت موردنظر، خطر آسیب‌رسانی او به خود فرد یا افراد دیگر وجود دارد (جعفری، امان‌اله‌نژاد کلخوران، طالبی، ۱۳۹۳، ص ۷۸). زیرا افراد دارای رفتار پرخاشگرانه غالباً مهارت‌های اجتماعی

1. Shalini, Srinivasan & Chandra
2. Ong, Lim-Ashworth, Ooi, Boon, Ang & Fung
3. Emotion
4. Hostility
5. Attitude
6. Behavior

ضعیفی دارند که منجر به انزوای اجتماعی می‌شود و انزوای اجتماعی ممکن است منجر به ارتباط با همسالان بزهکار یا ضد اجتماعی شود که به‌عنوان یک پیش‌بینی‌کننده مهم از رفتار پرخاشگرانه و آسیب‌زننده به احساس امنیت اجتماعی به‌ویژه در بزرگسالی به حساب می‌آید (شالینی و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۲۶۷). برای مقابله با موقعیت‌هایی که بار انتظام اجتماعی در آن می‌تواند کاهش یابد، پرورش مهارت کنترل خشم در بین جوانان، می‌تواند مؤثر باشد و موجب پیشرفت تحصیلی و ایجاد ارتباطات مطلوب‌تر در خانواده شود و اجتماع و آن‌ها را در به‌دست آوردن راهبرد مناسب برای زندگی یاری کند (صلحی و محمدعلی، ۱۳۹۴، ص ۲۲۹). مطالعات ژنگ، جو، یو و ژو^۱ (۲۰۲۰) و سرین^۲ (۲۰۱۹) نیز ثابت کرده است که تکنیک‌های مدیریت خشم به کاهش عصبانیت و پرخاشگری کمک می‌کند.

بنابراین یکی از عوامل و متغیرهای مرتبط با امنیت اجتماعی، میزان تاب‌آوری در افراد و بالأخص جوانان است که به‌طور کلی به عوامل و فرایندهایی اطلاق می‌شود که خط سیر رشدی را از خطر به رفتار مشکل‌زا قطع کرده و علی‌رغم وجود شرایط ناگوار به پیامدهای سازگارانه مثبت منتهی می‌شوند؛ از این‌رو بندورا^۳ (۱۹۹۹) معتقد است که افراد تاب‌آور از طریق فرایندهای چهارگانه شناختی، عاطفی، انگیزشی و انتخابی رفتار می‌کنند. این افراد به چالش‌ها به‌عنوان فرصتی برای رشد (شناختی) با حداقل تنیدگی (عاطفی)، حداکثر برپایی (انگیزشی) و ساماندهی مجدد زندگی (انتخابی) نگاه می‌کنند؛ بدین ترتیب، افراد تاب‌آور در مواجهه با شرایط زندگی، پویا، انعطاف‌پذیر و منتظم هستند (جعفری، امان‌اله‌نژاد کلخوران، طالبی، ۱۳۹۳، ص ۸۰).

ورنر و گارمزی^۴ از اولین دانشمندانی بودند که در دهه ۱۹۷۰ از اصطلاح «تاب‌آوری» استفاده کرده و آن را یکی از موضوعات کلیدی روان‌شناسی مثبت‌نگر برای رسیدن به

1. Geng, Gu, Yu & Zhu
2. Serin
2. Bandura
4. Varner & Gramsci

سلامت و امنیت اجتماعی قلمداد کرده‌اند (صدری دمیرچی، بشرپور، رضانی و کریمیان‌پور، ۱۳۹۶، ص ۱۲۰). در واقع، آن‌ها تاب‌آوری را به منزله فقدان پیامدهای منفی علی‌رغم مواجهه با خطر تعریف می‌کنند. تاب‌آوری یا توانایی سازگاری مثبت با مصیبت و آسیب، یک موضوع روان‌شناختی است که به پاسخ فرد به موقعیت‌های آسیب‌زا و مشکل‌آفرین زندگی مربوط می‌شود. با توجه به مفهوم تاب‌آوری به عنوان نقطه قوت انسان، هایپ (۲۰۰۴)؛ نیز تأکید دارد که افراد تاب‌آور از نقاط قوت و محدودیت‌های خود آگاهی دارند (فتحی، احدی، جمهری و گلکار، ۱۳۹۸، ص ۱۲۱۵). تاب‌آوری تا حدی تابع ویژگی‌های شخصی است؛ اما تابع تجربه‌های محیطی افراد نیز می‌باشد؛ بنابراین، انسان‌ها قربانی مطلق محیط و وراثت نیستند و می‌توان واکنش افراد را در مقابل استرس، رویدادهای ناخوشایند و دشواری‌ها تغییر داد؛ به طوری که بتوانند بر مشکلات و تأثیر منفی محیطی غلبه کنند (صدری دمیرچی، بشرپور، رضانی و کریمیان‌پور، ۱۳۹۶، ص ۱۲۱).

علاوه بر نکات مطرح شده به‌طور کلی، بُعد اجتماعی امنیت و میزان تاب‌آوری دربرگیرنده سطوح مهارت‌های اجتماعی و عملکرد اجتماعی و توانایی مدیریت خشم است. در سنجش میزان سلامت نظم اجتماعی افراد، به نحوه ارتباط شخص در شبکه روابط اجتماعی و توانایی سازگاری‌اش توجه می‌شود. اهمیت توجه به بُعد اجتماعی نظم و امنیت و همچنین تأکید سازمان بهداشت جهانی بر چنین سلامت روانی - اجتماعی، در کنار سلامت فیزیکی، سبب شده است تا امروزه و با هدف محور رفتارهای پرسرک، امنیت اجتماعی به دغدغه مشترک جامعه‌شناسان، برنامه‌ریزان آموزشی، برنامه‌ریزان اجتماعی و سازمان‌های خدوم نیروهای امنیتی به‌ویژه پلیس در هر جامعه‌ای تبدیل شود (شهبازیان خونیک و حسنی، ۱۳۹۷، ص ۲۳). با توجه به آنچه گفته شد، می‌توان انتظار داشت که مهارت مدیریت خشم با واسطه‌گری تاب‌آوری می‌تواند رفتارهای پرخطر جوانان و همچنین ابعاد کاری انتظامی - امنیتی جامعه را تحت تأثیر قرار دهد؛ بنابراین، با توجه به اهمیت بررسی رفتارهای پرخطر و مهارت کنترل خشم در بین جوانان و همچنین

تجزیه و تحلیل عوامل فردی و اجتماعی بر ایجاد و تداوم متغیر مذکور در بین جامعه مد نظر، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ دادن به این سؤال است که مدل نقش میانجیگری ابعاد تاب آوری در رابطه بین مهارت‌های مدیریت خشم با رفتارهای پرخطر جوانان برآزش دارد و مورد تأیید است؟

پیشینه و مبانی نظری

گلی، میرصیفی فرد و شماخی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «اثربخشی مدیریت استرس و خشم بر کیفیت زندگی، تاب آوری و شدت درد بیماران» نتیجه گرفتند، آموزش مدیریت استرس و خشم موجب بهبود کیفیت زندگی و تاب آوری می‌شود. خانکش، رارانی و نصرت‌آبادی (۱۳۹۹) در مطالعه خود با عنوان «تأثیر آموزش مدیریت خشم بر پرخاشگری و اضطراب کودکان کار اصفهان» دریافتند که آموزش مدیریت خشم سبب کاهش پرخاشگری و اضطراب کودکان کار شده است. محمدباقر، محمدی‌فر، امین بیدختی و ایزانلو (۱۳۹۹) مطالعه‌ای با عنوان «موفقیت شطرنج‌بازان با میانجی‌گری تاب آوری» انجام داده بودند و دریافتند که هر اندازه میزان تاب آوری و کنترل هیجانات بالا باشد میزان موفقیت نیز بیشتر خواهد بود. فتحی، احدی، جمهری و کلهرنیا گلکار (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «رابطه بین هیجان‌خواهی و مصرف الکل با میانجیگری تاب آوری در جوانان» نتیجه گرفتند که رابطه معکوسی بین هیجان‌خواهی، تاب آوری و تمامی مؤلفه‌های آن‌ها وجود دارد. همچنین بین هیجان‌خواهی با مصرف الکل رابطه مستقیم و بین تاب آوری با مصرف الکل رابطه معکوس هست.

ماهکسا، اوانس، ویدمن، نسیک، پرینستن و چوکاس^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «هنجارهای محبوب همسالان و رفتار جنسی نوجوانان» نشان دادند که آمیختگی جنسی پرخطر در نوجوانان و جوانان طی یک دهه گذشته افزایش یافته است؛ زیرا به احتمال زیاد آن‌ها درگیر رفتارهایی می‌شوند که معتقدند در بین همسالان‌شان رایج است و در نتیجه

1. Maheuxa, Evansb, Widmanb, Nestic, Prinsteine & Choukas

به دلیل پایین بودن میزان تاب‌آوری مدیریت خشم و هیجان در بین آن‌ها پایین می‌رود. زیارکو، موجس، سیکورسکا و سامبورسکی^۱ (۲۰۲۰) نیز در مطالعات خود با عنوان «مقابله و رضایت از زندگی: نقش واسطه‌ای قابلیت انعطاف‌پذیری در بیماران مبتلا به آرتریت روماتوئید» یادآور شدند، نقش کنترل‌کننده تاب‌آوری در فرایند انتخاب راهبردهای مقابله‌ای با توجه به نیازهای موقعیتی و مدیریت خشم کاملاً حمایت‌کننده است و در نتیجه موجب کاهش رفتار ریسکی می‌شود. میدیانتی و بوستان^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «رابطه بین خودکارآمدی و رفتار جنسی قبل از ازدواج در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر ماکاسار» دریافتند که به هراندازه مدیریت هیجانی خشم جوانان متناسب باشد تمایل در آنان به رفتارهای پرخطر نیز کاهش می‌یابد. فانگ^۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «بروز و ارتباط بالینی حملات خشم در بیماران چینی مبتلا به وسواس فکری عملی» دریافت که میان خشم افراد شرکت‌کننده در پژوهش با تحصیلات، علائم و وسواس و اضطراب آنان رابطه معناداری وجود دارد؛ و درنهایت برایان^۴ (۲۰۱۰) در پژوهش خود با عنوان «میزان باورهای لذیذ: مقیاسی برای اندازه‌گیری باورهای لذت‌بخش: نتیجه گرفت که بین میزان استفاده از فرایندهای تنظیم هیجان و مدیریت خشم با رفتارهای پرخطر رابطه معناداری مشاهده شده است؛ یعنی هر اندازه تنظیم هیجان بالا باشد رفتارهای پرخطر کاهش می‌یابد.

در جمع‌بندی پیشینه‌های پژوهشی می‌توان گفت که با توجه به نقش مهم نیروی انتظامی در کاهش جرم و جنایات و بزهکاری‌ها در کشور چنین مطالعاتی اهمیت دارد و انجام دادن آن‌ها موجب دوچندان شدن کیفیت خدمات در این سازمان می‌شود. ریشه بیشتر این ناهنجاری‌ها در جامعه از یک اساس روانی نشئت می‌گیرد؛ بنابراین، مراکز مشاوره در نیروی انتظامی نقش مهم‌تری در ایجاد تعادل روانی در افراد و کاهش این ناهنجاری‌ها به عهده دارند؛ از این رو نوآوری پژوهش حاضر نیز در پیوند چنین نقشی است زیرا شناسایی

1. Ziarko, MojsSikorska & Samborski
2. Meidayanti & Bustan
3. Fang
4. Bryant

چنین روابط ساختاری به متخصصان امر کمک شایسته‌ای برای تعیین راهبرد عملیاتی می‌تواند داشته باشد.

در این بخش، ابتدا مهم‌ترین مفاهیم و نظریه‌های مرتبط با رفتارهای پرخطر، خشم و نوع ارتباط آن با امنیت اجتماعی به‌طور خلاصه مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد دربارهٔ موضوع رفتارهای پرخطر بالأخص خشونت و میزان تأثیرگذاری آن بر ابعاد احساس امنیت اجتماعی و همچنین تاب‌آوری، نظریه‌های متعددی به بحث و بررسی و اعلام مواضع خود پرداخته‌اند؛ اما در پژوهش حاضر هدف آن نظریه‌های هستند که با قدرت تمییز مناسب‌تری نسبت به بقیه این مهم را به انجام رسانده باشند، عوامل بنیادین ایجاد و تداوم خشونت را مورد واکاوی عمیق‌تری قرار داده باشند؛ از این‌رو مهم‌ترین نظریه‌هایی که بدان پرداخته خواهد شد عبارت‌اند از: نظریهٔ رفتار مشکل، نظریهٔ مدل بوم‌شناسی اجتماعی، مدل‌های چندسطحی و بوم‌شناختی تاب‌آوری، مدل‌های کنش‌وری انطباقی تاب‌آوری و مدل پویایی تاب‌آوری که در ادامه با نگاهی عمیق‌تر تشریح می‌شوند.

نظریهٔ رفتار مشکل (خشونت): نظریهٔ حاضر در زمینهٔ علت رفتارهای پرخطر جوانان با این فرض آغاز می‌شود که آسیب‌پذیری در برابر رفتارهای مشکل‌آفرین ناشی از تعامل شخص و محیط است. محیط به ساختارها یا عوامل نزدیک و دور تقسیم می‌شود. در هستهٔ مرکزی ساختارهای دور، پیوند و ارتباط با خانواده و همسالان قرار دارد. اگر نوجوانان با والدین دلبستگی و پیوند برقرار نکنند، با همسالان خود ارتباط نزدیک‌تری برقرار می‌سازند. اگر این نوجوانان، دوستانی باشند که رفتارهای پرخطر (مصرف مواد، خشونت و...) انجام بدهند، احتمال انجام این رفتارها از سوی آنان نیز بیشتر است. بر همین اساس، ویژگی‌های شخصیتی و روانی فرد نیز به سه مقولهٔ دور، واسط و نزدیک تقسیم می‌شود. دورترین ویژگی روانی گروه در باور شخصی فرد قرار می‌گیرد، ساختاری که نوجوان و جوان را در معرض رفتارهای پرخطر قرار می‌دهد. این ساختار بیان می‌کند که جوانان، در معرض رفتارهای پرخطر هستند؛ زیرا به ارتباط با همسالان ارزش زیادی می‌دهند و به دنبال استقلال و جدایی از خانواده هستند و پیشرفت و موفقیت تحصیلی را بی‌ارزش تلقی

می‌کنند. در نهایت، نزدیک‌ترین عوامل درون فردی، تحت گروه ساختار کنترل فردی قرار می‌گیرد که این ساختار نگرش جوانان را در مورد رفتارهای انحرافی مدنظر دارد و مدعی است که اگر عموماً جوانان رفتارهای انحرافی را بپذیرد و یا معتقد باشند که سودمندی رفتارهای پرخطر از آثار زیان‌بار آن بیشتر است، گرایش به این رفتارها در آنان پررنگ می‌شود (طارمیان، ۱۳۷۸، ص ۸۶).

مدل بوم‌شناسی اجتماعی: به اعتقاد کامپر و ترنر^۱ (۱۹۹۵) زیربنایی‌ترین علت بروز رفتارهای پرخطر، فشار روانی مربوط به مدرسه و دانشگاه است، نوجوانان و جوانانی که آموزش را فعالیتی مشکل و پرفشار می‌یابند، از فعالیت‌های مدرسه‌گریزان شده و همسالان منحرف را به منزله مفری برای رهایی از فشار روانی انتخاب می‌کند و انجام رفتارهای پرخطر توسط آن‌ها تقویت می‌شود. در این دیدگاه، «خود کارآمدی تحصیلی ضعیف» مهم‌ترین علت فشار روانی نوجوانان و جوانان در مدرسه و دانشگاه است. در نتیجه مدل بوم‌شناسی اجتماعی مدعی است که اگر نوجوانان و جوانان در مورد مهارت‌های تحصیلی خود دچار تردید شوند و مدرسه را محیطی پرفشار و نامساعد بدانند، ممکن است به رفتارهای پرخطر خصوصاً مصرف مواد روی آورند که نتیجه آن کاهش احساس امنیت اجتماعی است (هاریسون و مکی^۲، ۲۰۱۱، ص ۸۱).

تاب‌آوری: در فرهنگ لغات، به‌صورت کشسانی و خاصیت فنری و ارتجاعی ترجمه شده است که البته این واژه‌ها، رسایی و گویایی لازم را برای انتقال مفهوم این واژه در حوزه پیشگیری از رفتارهای نامناسب ندارد و به همین دلیل، تاب‌آوری به‌عنوان معادل مناسب برگزیده شده، اصطلاح بهتر و مناسب‌تری است. واژه «تاب‌آوری» را می‌توان به‌صورت توانایی بیرون آمدن از شرایط سخت یا تعدیل آن تعریف کرد. در واقع، تاب‌آوری ظرفیت افراد برای سالم ماندن و مقاومت و تحمل در شرایط سخت و پرخطر است که فرد نه‌تنها بر آن شرایط دشوار فائق می‌شود، بلکه طی آن و با وجود آن قوی‌تر نیز

1. Camper & Terner
2. Harrison & McKee

می‌گردد (میکائیلی، گنجی و جویباری، ۱۳۹۱، ص ۱۲۴). در همین زمینه سیلک، اشتاینبرگ و موریس^۱ (۲۰۰۳) «تاب‌آوری را به‌عنوان فرایندی که به آگاهی قوی و محکم» منجر می‌شود تعریف کرده است؛ اما تاب‌آوری روان‌شناختی ممکن است به‌صورت عملیاتی به‌عنوان آگاهی قوی و محکم تعریف شود؛ یعنی این باور که فرد می‌تواند با استقامت تکالیف مربوط به هدف را در میان چالش‌های متغیر و موقعیت‌های دشوار و ناگوار پیگیری کند و انجام دهد.

مدل‌های چند سطحی و بوم‌شناختی تاب‌آوری: مستن، پاول و لوتر^۲ (۲۰۰۳) سه مدل مهم تاب‌آوری را از هم متمایز کرده است. وی مدل‌های سه سطحی بوم‌شناختی، ساختاری و سازمانی را مدل سه سطحی بیان می‌کند. فرایندهای حفاظتی و آسیب‌پذیری در سه سطح اجتماع (همسایه‌ها، حمایت‌های اجتماعی) عمل می‌کند. مدل بوم‌شناختی، تبادل زمینه مانند فرهنگ و خانواده را در سطح نزدیک به فرد سازمان می‌دهد. این سطح در طول زمان با یکدیگر تبادل و تعامل دارند و به تحول پیوسته و انطباق با محیط کمک می‌کند. مدل ساختاری سازمانی بر این نظریه متکی است که شایستگی و کفایت به‌طور پیوسته و منسجم در طول زمان آشکار می‌شود و تاب‌آوری در این بافت نتیجه انتخاب فرد، خودسازماندهی و کاهش آسیب است (مستن، پاول و لوتر، ۲۰۰۳، ص ۱۵۳).

مدل‌های کنش‌وری انطباقی تاب‌آوری: نظریه‌ها درباره تاب‌آوری به‌عنوان یک سازه انطباق از نظر مفهومی می‌تواند به‌صورت دو الگوی نسبتاً متمایز تقسیم شود: اول، الگوی مبتنی بر دیدگاه روان‌تحلیل‌گری درباره کنش‌وری شخصیت است که بریگمن و کمپل^۳ (۲۰۰۳) مطرح کردند و بعدها در تعریفشان از رابطه بین تاب‌آوری و هوش درزمینه تاب‌آوری و خودتنظیم‌گری در بزرگسالان و کودکان به تشریح و تبیین بیشتر این مفهوم پرداختند. به این صورت که ابتدا بر تحلیل دیدگاه‌ها از یک‌سو و تعیین و تشخیص متغیرهای شخصی (مانند شایستگی) از سوی دیگر متمرکز شده است. ویژگی‌های اصلی

1. Silk, Steinberg & Morris
2. Masten, Powell & Luthar
3. Brigman & Campbell

این الگو، شناسایی و تعیین انواع نظام‌های انطباقی و حفاظتی حائل واسطه‌ای است که به‌عنوان واسطه‌ها و تعدیل‌کننده بالقوه در روابط بین مواهب یا توانمندی‌ها، خطر‌ها و نتایج یا پیامدهای شخصی نقش اساسی ایفا می‌کند، بر این اساس این الگو به‌عنوان الگوی توانمندی (محافظت‌کننده) تاب‌آوری مطرح است (سلیگمن^۱، ۲۰۰۵، ص ۱۵۶).

مدل پویایی تاب‌آوری: سازه‌های «مهارگری^۲ من و تاب‌آوری من» در چهارچوب نظریه‌کنش‌وری شخصیت و تیپ‌های شخصیتی بروکس^۳ مطرح شده است (بروکس، ۲۰۰۶). مرکز ثقل این نظریه، مفهوم انطباق‌پذیری است. انطباق‌پذیری با سازه سنتی‌تر سازگاری متفاوت است و تمایز مهمی بین این دو مفهوم وجود دارد. سازگاری بیشتر دلالت‌های امیّت اجتماعی دارد؛ بدین معنی که فرد می‌تواند چنانچه در امتداد با دنیا آن‌گونه که هست باشد و بدون علائم بیماری شناخته شود. این نظریه درباره انطباق‌پذیری خیلی مرتبط و نزدیک به هم‌رنگی^۴ است، به‌نحوی که شخص سازگار شده ممکن است ضرورتاً خشنود نباشد اما این حالت به‌دلیل حفظ همراهی تا حدی فرد نشانده و آرام شده است؛ یعنی شخص سازگار شده ضرورتاً اطمینان‌پذیر نیست. از نظر مفهومی خوب سازگار و منطبق شدن به معنای انطباق‌پذیر بودن و سلامت روان‌شناختی خوب نیست. در مقابل با دیدگاه سنتی، مفهوم‌سازی بروکس درباره انطباق‌پذیری ارتباط نزدیکی دارد با سازه‌های نظری اصلی درزمینه «مهارگری من و تاب‌آوری من» که درجه تعادل و تنظیم ساختارهای «من» را منعکس می‌کند (بروکس، ۲۰۰۶، ص ۷۱). به عبارتی تاب‌آوری عبارت‌اند از: کنشی که توانایی ارگانسیم در تنظیم بیان هیجان و تکانه مطابق با زمینه موقعیتی و محیطی را بازنمایی می‌کند؛ لذا ارتباط‌ها و پیوستگی‌های ساختارهای من موجب حفظ عملکرد نظام شخصیت در چهارچوب مرزهای عملی بودن و کارایی روان‌شناختی می‌شود و در نتیجه نظم اجتماعی را بارور می‌کند (میکائیلی، گنجی و جویباری، ۱۳۹۱، ص ۱۲۵).

1. Seligman
2. Ego control
3. Brooks
4. Confermity

روش

این پژوهش با توجه به اهداف و فرضیه‌های پژوهشی از لحاظ اجرا بر اساس مدل ارتباطی و طبق معادلات ساختاری، جزو تحقیقات توصیفی - همبستگی محسوب می‌شود که براساس نحوه گردآوری داده‌ها در دسته تحقیقات توصیفی (غیرآزمایشی) قرار دارد. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز بودند که تعداد آن‌ها ۲۷۰۰۰ نفر برآورد شد که به روش نمونه‌گیری در دسترس و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۴۰۲ نفر از دانشجویانی که در کلاس‌های آموزش مجازی حضور داشتند از طریق فراخوان اینترنتی، به شیوه آنلایین (برخط) و به‌عنوان نمونه در پژوهش شرکت کردند؛ اما ۱۹ پرسش‌نامه به‌دلیل داده‌های بی‌ربط و پرت حذف شده و در نهایت ۳۸۳ مورد وارد تحلیل شدند. روش مذکور با توجه به محدودیت تردد و تعطیلی دانشگاه‌ها هنگام جدی شدن خطر کرونا در ایران انتخاب شد و در ادامه، برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از سه پرسش‌نامه استاندارد مهارت کنترل خشم حاجتی و همکاران (۱۳۸۷)، پرسش‌نامه ابعاد تاب‌آوری واگنیلد و یانگ^۱ و پرسش‌نامه خطرپذیری ایرانی استفاده شده است. پرسش‌نامه اول ۸ سؤال دارد و دارای ۸ مؤلفه (حفظ تسلط درونی، گوش دادن، گفت‌وگوی مؤثر، شوخ‌طبعی، حل مسئله، خودآرام‌سازی، بیان صریح احساسات و حمایت از نظام اجتماعی) می‌باشد و نمره‌گذاری آن بر اساس مقیاس لیکرت است که مشخص می‌کند، به هر کدام از پاسخ‌ها به‌ترتیب نمره‌های (۱-۲-۳-۴-۵) داده می‌شود و دامنه نمرات از ۸ تا ۴۰ است. پرسش‌نامه دوم نیز ۲۵ سؤالی است که واگنیلد و یانگ (۱۹۹۳) آن را براساس طیف لیکرت (خیلی کم = ۱، کم = ۲، تا حدودی = ۳، زیاد = ۴، خیلی زیاد = ۵) طراحی کرده‌اند و در نهایت پرسش‌نامه سوم را نیز زاده‌محمدی و احمدآبادی (۱۳۸۷) برای سنجش خطرپذیری در ایران تدوین کردند که با تعداد ۳۸ سؤال در موضوعاتی از قبیل رانندگی (۶ سؤال)، خشونت (۵ سؤال)، سیگار کشیدن (۵ سؤال)، مصرف مواد مخدر (۸ سؤال)، مصرف الکل (۶ سؤال)، رفتار جنسی پرخطر (۴ سؤال) و دوستی با جنس مخالف

(۴ سؤال) در طیف لیکرت تنظیم شد و در نهایت کارشناسان، روایی صوری ابزار را مورد تأیید قرار دادند و برای به دست آوردن روایی محتوایی ابزارهای مورد نظر با بهره گیری از نظر اصلاحی هفت نفر از صاحب نظران اعم از استادان دانشگاه در رشته های علوم تربیتی، روان شناسی، علوم اجتماعی، علوم ارتباطات، کارشناسان پلیس و پژوهشگران حرفه ای به دست آمد و پایایی پرسش نامه های مذکور با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۹۱ و ۰/۸۹ محاسبه شد. در ادامه، برای تحلیل داده های پژوهش از مدل معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزارهای Amos-24 و Spss-25 استفاده شد.

یافته های تحقیق

یافته های توصیفی

جدول ۱: آماره های توصیفی شرکت کنندگان پژوهش از نظر جنسیت، گروه سنی و سطح تحصیلات

متغیر	فراوانی	درصد	انحراف معیار ± میانگین
مؤنث	۲۰۶	۵۳/۸	-
مذکر	۱۷۷	۴۶/۲	-
جنسیت	جمع	۱۰۰	-
۱۸-۲۳	۲۰۲	۵۲/۷	۲۰/۷۹۲ ± ۲/۲۰۸
۲۴-۲۹	۱۶۵	۴۳/۱	۲۶/۱۰۹ ± ۲/۸۹۱
۳۰-۳۴	۱۶	۴/۱	۳۱/۴۳۷ ± ۲/۵۶۳
جمع	۳۸۳	۱۰۰	۲۳/۵۲۷ ± ۳/۵۱۴
مجرد	۲۲۷	۵۹/۳	-
متاهل	۱۵۶	۴۰/۷	-
تاهل	جمع	۳۸۳	۱۰۰

یافته های توصیفی

برای تحلیل داده های پژوهش از روش مدل یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار Spss16 و Amos24 استفاده شد.

جدول ۲: شاخص‌های برازش مدل برون‌داد

شاخص‌ها	X^2	df	X^2/df	GFI	NFI	CFI	RMSEA	P
مدل برون‌داد	۲۸۴/۶۰۰	۱۰۱	۲/۸۱۸	۰/۹۱۵	۰/۸۱۶	۰/۸۷۲	۰/۰۶۹	۰/۰۷۳

جدول ۲ شاخص‌های برازندگی مدل برون‌داد را نشان می‌دهد، که شاخص‌های برازندگی شامل شاخص مجذور خی ($X^2=۲۸۴/۶۰۰$) مجذور خی نسبی ($X^2/df=۲/۸۱۸$)، شاخص نیکویی برازش ($GFI=۰/۹۱۵$)، شاخص برازش هنجار شده ($NFI=۰/۸۱۶$)، شاخص نیکویی برازش مقایسه‌ای ($CFI=۰/۸۷۲$)، جذر میانگین مجذورات خطای تقریب ($RMSEA=۰/۰۶۹$) و ($P=۰/۰۷۳$) حاکی از برازش مطلوب مدل برون‌داد است.

جدول ۳- اثر مستقیم متغیر مهارت مدیریت خشم بر رفتارهای پرخطر و پیش‌فرض دوربین واتسون^۱

متغیرها	b	S.E	Beta	CR	sig	دوربین واتسون
مهارت مدیریت خشم ← رفتارهای پرخطر	-۰/۲۵۱	۰/۰۳۳	-۰/۳۶۳	-۷/۶۰۰	۰/۰۰۱	۱/۸۶۸

طبق جدول ۳ در نهایت در مدل مفروض اثر مهارت مدیریت خشم بر رفتارهای پرخطر با میزان استاندارد شده ($B=-۰/۳۶۳$) و همچنین مقدار ($CR=-۷/۶۰۰$) و ($P=۰/۰۰۱$) به دست آمد که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است؛ این بدین معناست که از هر ۱ واحد رفتار پرخطر ۰/۳۶۳- را مهارت مدیریت خشم تبیین می‌کند و رابطه آن‌ها به صورت منفی، معنی‌دار است و با توجه به اینکه دوربین واتسون مساوی با ۱/۸۶۸ می‌باشد؛ بنابراین مدل از نظر نبود همبستگی بین جملات خطا مسئله‌ای ندارد؛ در نهایت نتایج نشان می‌دهد، متغیر مهارت مدیریت خشم قدرت تبیین نمرات استاندارد رفتارهای پرخطر را به صورت مستقیم دارد.

جدول ۴- اثر کامل، مستقیم و غیرمستقیم بین مؤلفه‌های متغیرها

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
گفت‌وگوی مؤثر (رانندگی پرخطر)		$\beta(-۰/۱۵۲), P(۰/۰۱۴)$	

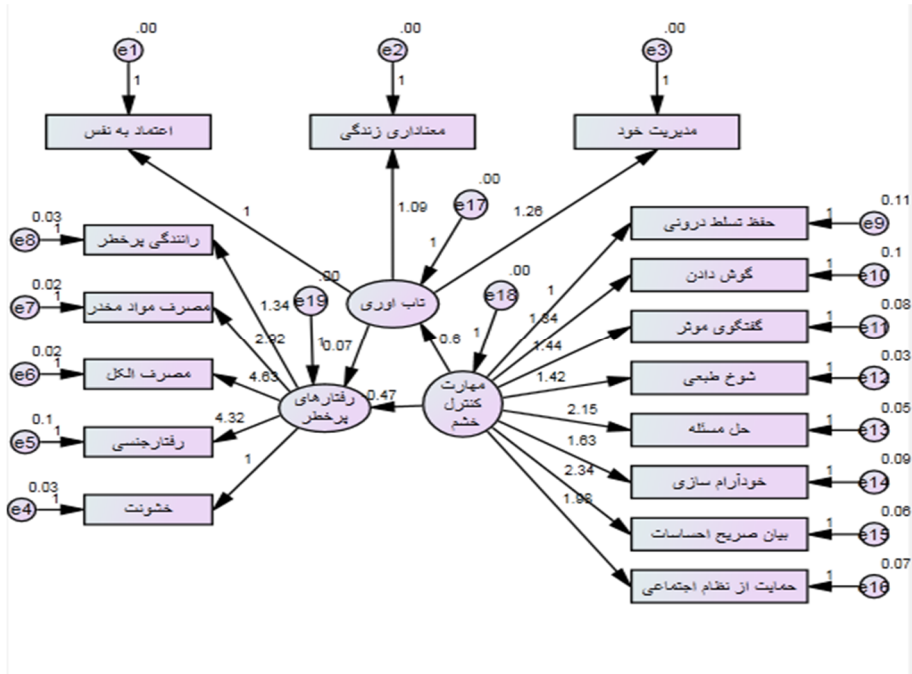
1. Durbin-Watson

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل
حل مسئله (رانندگی پرخطر)	$\beta(-0/139), P(0/020)$		
مهارت مدیریت خشم (رانندگی پرخطر)	$\beta(-0/132), P(0/010)$		
شوخ طبعی (مصرف مواد مخدر)	$\beta(-0/271), P(0/001)$		
حل مسئله (مصرف مواد مخدر)	$\beta(-0/192), P(0/009)$		
مهارت مدیریت خشم (مصرف مواد مخدر)	$\beta(-0/397), P(0/001)$		
شوخ طبعی (مصرف الکل)	$\beta(-0/194), P(0/007)$		
خودآرام سازی (مصرف الکل)	$\beta(-0/162), P(0/044)$		
مهارت مدیریت خشم (مصرف الکل)	$\beta(-0/336), P(0/001)$		
خودآرام سازی (رفتار جنسی پرخطر)	$\beta(-0/207), P(0/014)$		
مهارت مدیریت خشم (رفتار جنسی پرخطر)	$\beta(-0/207), P(0/001)$		
حفظ تسلط درونی (خشونت)	$\beta(-0/237), P(0/025)$		
شوخ طبعی (خشونت)	$\beta(-0/188), P(0/013)$		
حل مسئله (خشونت)	$\beta(-0/187), P(0/023)$		
خودآرام سازی (خشونت)	$\beta(-0/185), P(0/028)$		
بیان صریح احساسات (خشونت)	$\beta(-0/212), P(0/007)$		
حمایت از نظام اجتماعی (خشونت)	$\beta(-0/245), P(0/005)$		
مهارت مدیریت خشم (خشونت)	$\beta(-1/078), P(0/001)$		
حفظ تسلط درونی (رفتار پرخطر)	$\beta(-0/141), P(0/016)$		
بیان صریح احساسات (رفتار پرخطر)	$\beta(-0/180), P(0/001)$		
حمایت از نظام اجتماعی (رفتار پرخطر)	$\beta(-0/308), P(0/001)$		
مهارت مدیریت خشم (رفتار پرخطر)	$\beta(-0/363), P(0/001)$		
مهارت مدیریت خشم ← تاب آوری (رفتار پرخطر)		$\beta(-0/427), P(0/022)$	$\beta(-0/424), P(0/001)$

برای به دست آوردن اثر مستقیم مؤلفه های مهارت مدیریت خشم بر مؤلفه های رفتار پرخطر از روش رگرسیون استفاده شد. همان گونه که جدول ۴ نشان می دهد، از مؤلفه های مهارت مدیریت خشم اثر مستقیم بر رانندگی پرخطر؛ گفت و گوی مؤثر $\beta(-0/152), P(0/014)$ ؛ حل مسئله $\beta(-0/139), P(0/020)$ و مهارت مدیریت خشم $\beta(-0/132), P(0/010)$ می باشد. اثر مستقیم بر مصرف مواد مخدر؛ شوخ طبعی

$P(0/001), \beta(-0/271)$ ؛ حل مسئله $P(0/009), \beta(-0/192)$ و مهارت مدیریت خشم $P(0/001), \beta(-0/397)$ است. اثر مستقیم بر مصرف الکل؛ شوخ طبعی $P(0/007), \beta(-0/194)$ ؛ خودآرام سازی $P(0/044), \beta(-0/162)$ و مهارت مدیریت خشم $P(0/001), \beta(-0/336)$ است. اثر مستقیم بر رفتار جنسی پرخطر؛ خودآرام سازی $P(0/014), \beta(-0/207)$ و مهارت مدیریت خشم $P(0/001), \beta(-0/207)$ است. اثر مستقیم بر خشونت؛ حفظ تسلط درونی $P(0/025), \beta(-0/237)$ ؛ شوخ طبعی $P(0/013), \beta(-0/188)$ ؛ حل مسئله $P(0/023), \beta(-0/187)$ ؛ خودآرام سازی $P(0/028), \beta(-0/185)$ ؛ بیان صریح احساسات $P(0/007), \beta(-0/212)$ ؛ حمایت از نظام اجتماعی $P(0/005), \beta(-0/245)$ و مهارت مدیریت خشم $P(0/001), \beta(-1/078)$ است. اثر مستقیم بر گرایش به رفتار پرخطر؛ حفظ تسلط درونی $P(0/016), \beta(-0/141)$ ؛ بیان صریح احساسات $P(0/001), \beta(-0/180)$ ؛ حمایت از نظام اجتماعی $P(0/001), \beta(-0/308)$ و مهارت مدیریت خشم $P(0/001), \beta(-0/363)$ می باشد که از نظر آماری معنادار هستند.

همچنین برای بررسی اثر غیرمستقیم نقش میانجی تاب آوری بین متغیرهای مهارت مدیریت خشم و رفتارهای پرخطر از روش «بوت استروپ^۱» استفاده شد. بر اساس جدول ۴ اثر غیرمستقیم $P(0/022), \beta(-0/427)$ و همچنین اثر کل بین متغیرها $P(0/001), \beta(-0/424)$ است که معنادار می باشند؛ یعنی میزان Beta به ما نشان می دهد که هر مؤلفه به میزان Beta هر ۱ واحد نمره رفتار پرخطر را تبیین می کند و بتای منفی نشان از رابطه معکوس بین دو متغیر است، این بدین معناست که مدل نقش میانجیگری ابعاد تاب آوری در رابطه بین مهارت های مدیریت خشم با رفتارهای پرخطر دانشجویان برآزش دارد.

نمودار ۱- مدل ساختاری متغیرهای پژوهش

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تدوین مدل ساختاری رفتارهای پرخطر جوانان براساس مهارت مدیریت خشم با نقش واسطه‌ای تاب آوری و تأکید بر ابعاد انتظامی - امنیتی جامعه انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد از بین مؤلفه‌های مهارت مدیریت خشم، گفت‌وگوی مؤثر و حل مسئله دارای اثر مستقیم بر رانندگی پرخطر؛ شوخ طبیعی و حل مسئله دارای اثر مستقیم بر مصرف مواد مخدر؛ شوخ طبیعی و خود آرام‌سازی دارای اثر مستقیم بر مصرف الکل؛ خود آرام‌سازی دارای اثر مستقیم بر رفتار جنسی پرخطر؛ حفظ تسلط درونی، شوخ طبیعی، حل مسئله، خود آرام‌سازی، بیان صریح احساسات و حمایت از نظام اجتماعی دارای اثر مستقیم بر خشونت و حفظ تسلط درونی، بیان صریح احساسات و حمایت از نظام اجتماعی دارای اثر مستقیم بر گرایش به رفتار پرخطر در بین جوانان است که نشان از معنادار بودن رابطه آن‌ها دارد. همچنین مهارت مدیریت خشم اثر مستقیم بر تمامی

مؤلفه‌های رفتار پرخطر و نمره کل رفتار پرخطر را دارد؛ یعنی با افزایش مهارت مدیریت خشم رفتارهای پرخطر کاهش و با کاهش مهارت مدیریت خشم رفتارهای پرخطر افزایش می‌یابند که این نتایج با یافته‌های گلی و همکاران (۱۳۹۹) و برایانت (۲۰۱۰) همسو است. در تبیین موارد فوق می‌توان گفت، در کشور ما بخش بزرگی از جوانان در حال تحصیل در دانشگاه‌ها هستند؛ بر این مبنای اگر مهارت مدیریت خشم آموخته شود، جامعه آینده جامعه کم‌خطر یا تاب‌آورتری خواهد بود. در همین زمینه فانگ (۲۰۱۹) معتقد است هدف از مدیریت خشم این است که ویژگی‌های مثبت مربوط به انواع خاص پرخاشگری توسعه یابد و در نتیجه کاهش رفتار پرخاشگرانه در محیط تحصیلی اتفاق بیفتد، هیجان خشم اغلب به‌عنوان یک پاسخ تطبیقی در برابر ناراحتی‌های مؤثر شناخته شده که با رفتارهای پرخاشگرانه نشان داده می‌شود و می‌تواند بر روابط انسانی تأثیر بگذارد که ممکن است ناشی از عوامل درونی مثل افکار و عقاید غیرمنطقی، توقعات نابجا و احساس ناکامی و یا عوامل بیرونی مثل خیانت در امانت، مورد بی‌اعتنایی قرار گرفتن، ملاحظه نکردن دیگران، مورد توهین و تجاوز واقع شدن باشد؛ بنابراین، در دوره دانشجویی غالباً جوانان در معرض یا درگیر تعدادی از رفتارهای پرخطر هستند که می‌تواند پیامدهای دائمی امنیتی و بهداشتی داشته باشد.

همچنین در ادامه نتایج نشان می‌دهد، مهارت مدیریت خشم به‌طور غیرمستقیم و به‌طور کل نیز با واسطه تاب‌آوری قدرت تبیین رفتارهای پرخطر را دارا می‌باشد؛ در نتیجه با توجه به اثر مستقیم و غیرمستقیم و اثر کل؛ مهارت مدیریت خشم بر رفتار پرخطر با واسطه‌گری تاب‌آوری تأثیر دارد یعنی با افزایش مهارت مدیریت خشم میزان تاب‌آوری افزایش و به دنبال آن رفتارهای پرخطر کاهش می‌یابند که نتایج حاضر با یافته‌های خانکش و همکاران (۱۳۹۹)، ماهکسا و همکاران (۲۰۲۰)، میدیانتی و بوستان (۲۰۲۰) همسو می‌باشد؛ زیرا مهارت در تاب‌آوری یعنی توانایی یا قدرت بازگشت به حالت یا موقعیت اولیه به‌عبارت دیگر تاب‌آوری یک فرایند پویاست که به‌موجب آن افراد هنگام روبرو شدن با سختی، رفتارهای سازگارانه مثبتی را از خود به نمایش می‌دهند و به همین دلیل است

اعتماد به نفس و معناداری و مدیریت خود که مؤلفه‌های مدنظر در تاب‌آوری هستند به فرد کمک می‌کنند تا با فکر و نگاهی مثبت به خود بنگرد، خود را کنترل کند و هیجان منفی برطرف شود؛ بنابراین در یک جمع‌بندی می‌توان بیان کرد، اگر افراد مهارت مدیریت خشم و هیجان داشته باشند تاب‌آوری بالاتری در برابر مسائل، مشکلات و موقعیت‌ها خواهند داشت و همین مسئله خطرپذیری آن‌ها را در رفتارهای پرخطر کاهش داده و میزان احساس امنیت در جامعه را بالا خواهد برد.

پیشنهادها

- با توجه به نقش مراکز مشاوره در افزایش امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی پلیس، همزمان با افزایش کیفیت و کمیت مراکز مشاوره با استفاده از متخصصان، روش‌های مدیریت خشم و هیجانات به نوجوانان و جوانان آموزش داده شود تا از طریق آن بتوان تا حد امکان میزان بروز رفتارهای پرخطر را مدیریت کرد.
- با برگزاری کارگاه‌های آموزشی در استان‌ها و اطلاع‌رسانی به نهادهای مختلف استفاده از این کارگاه‌ها افزایش یافته تا میزان اطلاع خانواده‌ها افزایش یابد.
- با طرح‌ریزی و همکاری سازمان پلیس با دفتر تألیف آموزش و پرورش و همچنین وزارت علوم، برنامه‌های آموزش تنظیم هیجان و مدیریت خشم و گنجاندن آن در برنامه درسی دانش‌آموزان و دانشجویان، مهارت‌های یادگیری شایستگی روانی - اجتماعی را در آن‌ها بهبود بخشید.

سپاسگزاری

در پایان بر خود لازم می‌دانیم بدین وسیله از همه شرکت‌کنندگان در پژوهش و همه عزیزانی که ما را در این پژوهش یاری کردند، نهایت تشکر را داشته باشیم.

منابع

— بهادری خسروشاهی، جعفر؛ حبیبی کلیر، رامین و فرید، ابوالفضل. (۱۳۹۶). اثربخشی برنامه آموزش مروج سلامت بر استرس تحصیلی، مهارت‌های زندگی و رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۰(۱)، صص ۶۴-۷۳. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/b76884>

— جعفری، سیمین؛ امان‌اله‌نژاد کلخوران، مجتبی و طالی، روح‌الله. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش کنترل خشم بر پرخاشگری دختران تکواندوکار نوجوان مبتدی. *مطالعات روان‌شناسی ورزشی*، ۳(۸)، صص ۷۷-۸۸. قابل بازیابی از:

https://spsyj.ssric.ac.ir/article_95.html

— حاجتی، فرشته السادات؛ اکبرزاده، نسرين و خسروی، زهره. (۱۳۸۷). تأثیر آموزش برنامه ترکیبی درمان شناختی رفتاری با رویکرد مثبت‌گرایی بر پیشگیری از خشونت نوجوانان شهر تهران. *فصلنامه مطالعات روان‌شناختی دانشگاه الزهراء*، ۴(۳)، صص ۳۵-۵۶. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/e63913>

— خانکش، مریم؛ امینی رارانی، مصطفی و نصرت‌آبادی، مهدی. (۱۳۹۹). تأثیر آموزش مدیریت خشم بر پرخاشگری و اضطراب کودکان کار. *دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی سمنان (کومش)*، ۲۲(۲)، صص ۲۵۵-۲۶۲. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/f53515>

— رشید، خسرو. (۱۳۹۴). رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان نوجوان دختر و پسر شهر تهران. *نشریه رفاه اجتماعی*، ۱۵(۵۷)، صص ۳۱-۵۶. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/f76518>

— زاده‌محمدی، علی و احمدآبادی، زهره. (۱۳۸۷). هم‌وقوعی رفتارهای پرخطر در بین نوجوانان دبیرستان‌های شهر تهران. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۴(۱)، صص ۸۷-۱۰۰. قابل بازیابی از:

https://jfr.sbu.ac.ir/article_95055.html

— شکوهی یکتا، محسن؛ اکبری زردخانه، سعید؛ محمودی، مریم و دشتی، دینا. (۱۳۹۷). اثربخشی برنامه آموزش مدیریت خشم بر احساس خصومت و سلامت روان‌شناختی والدین. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۹(۲) پیاپی ۷۲، صص ۴۴-۵۳. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/s28388>

— شهبازیان خونق، آرش و حسنی، امید. (۱۳۹۷). نقش تاب‌آوری و رفتارهای پرخطر در تمایز‌گذاری دانشجویان با بهزیستی ذهنی بالا و پایین. *مجله علوم پزشکی رازی*، ۲۵(۱۰)، صص ۲۱-۳۰. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/e77706>

— صدری دمیرچی، اسماعیل؛ بشرپور، سجاد؛ رضانی، شکوفه و کریمیان‌پور، غفار. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش برنامه تاب‌آوری بر خشم و بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان تکانشور. *مجله روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۶(۴)، صص ۱۲۰-۱۳۴. قابل بازیابی از:

http://jsp.uma.ac.ir/article_607.html

— صلحی، مهناز و محمدعلی، لیلا. (۱۳۹۴). بررسی وضعیت کنترل خشم در دانشجویان، *مجله علوم مراقبتی نظامی*، ۲(۴)، صص ۲۳۸-۲۵. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/d44787>

— طارمیان، علی (۱۳۷۸). *سوء‌مصرف مواد در نوجوانان*. تهران: انتشارات تربیت.

— عطادخت، اکبر، رنجبر، محمدجواد؛ غلامی، فائزه و نظری، طوبی. (۱۳۹۲). گرایش دانشجویان به رفتارهای پرخطر و ارتباط آن با متغیرهای فردی - اجتماعی و بهزیستی روان‌شناختی. *مجله سلامت و مراقبت*، ۱۵(۴)، صص ۵۰-۵۹. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/x31965>

— فتحی، مرجان؛ احدی، حسن؛ جمهری، فرهاد و کلهرنیا گلکار، مریم. (۱۳۹۸). نقش میانجی تاب‌آوری در ارتباط میان هیجان‌خواهی و مصرف الکل در جوانان ۴۰-۲۴

سال شهر تهران: یک مطالعه توصیفی. مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱۸ (۱۲)، صص ۱۲۱۱-۱۲۳۲. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/r07196>

— قادرزاده، امید و قادری، بهروز. (۱۳۹۵). تحلیل چندسطحی خشونت ورزشی: مطالعه پیمایشی خشونت ورزشی دانش آموزان دبیرستان‌های شهر سقز. پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. پیاپی ۱۲ (۱)، صص ۶۱-۸۰. قابل بازیابی از:

https://ssoss.ui.ac.ir/article_20950_0.html

— گلی، زهرا سادات؛ میرصیفی فرد، لیلا السادات و شماخی، فاطمه (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های مدیریت استرس و خشم بر کیفیت زندگی و تاب‌آوری و کاهش شدت درد در بیماران مبتلا به میگرن. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۲ (۶)، صص ۱۸۹۶-۱۹۰۶. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/u75152>

— محجل‌رضایی، شیوا؛ علی‌زاده، فریدون و برهانی‌زاد، شبنم. (۱۳۹۶). رابطه ابعاد کمال‌گرایی، حمایت اجتماعی و گرایش به رفتارهای پرخطر در دانشجویان. ششمین کنگره انجمن روان‌شناسی ایران. تهران ۲۶ آبان ۱۳۹۶. قابل بازیابی از:

<https://civilica.com/doc/732474/>

— محمدباقر، علی؛ محمدی‌فر، محمدعلی؛ امین‌بیدختی، علی‌اکبر و ایزانلو، بلال. (۱۳۹۹). مؤلفه‌های موفقیت شطرنج‌بازان حرفه‌ای: نقش مؤلفه‌های کارکردهای اجرایی مغز با بررسی میانجیگری تاب‌آوری. مجله علوم روان‌شناختی، ۱۹ (۸۹)، صص ۵۷۹-۵۹۱. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/e94335>

— مهربانی، حسینعلی؛ محمودی، فهیمه و مولوی حسین. (۱۳۹۵). پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر بر اساس باورهای دینی، هیجان‌خواهی، آلودگی محیط و رسانه‌ها در دانشجویان دختر. مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۷ (۲) پیاپی ۶۴، صص ۴-۱۴. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/g03356>

- میکائیلی، نیلوفر؛ گنجی، مسعود و طالبی جویباری، مسعود. (۱۳۹۱). مقایسه تاب-آوری، رضایت زناشویی و سلامت روان در والدین با کودکان دارای ناتوانی یادگیری و عادی. فصلنامه علمی پژوهشی ناتوانی‌های یادگیری، ۲(۱)، صص ۱۲۰-۱۳۷. قابل بازیابی از:

http://jld.uma.ac.ir/article_115.html

- نیازی، محسن؛ عباس‌زاده، محمد و سعادت‌تی، موسی. (۱۳۹۶). ساخت و روایی یابی مقیاس رفتارهای پرخطر با کاربرد نرم‌افزار Smart-PLS (مورد مطالعه جوانان ۱۵-۳۴ سال شهر تبریز). فصلنامه اعتیاد پژوهی سوءمصرف مواد، ۱(۴۳)، صص ۳۱-۵۰. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/r61997>

- [Brigman, G. A. & Campbell, C. \(2003\). Helping students improve academic achievement and school success behavior. *Professinal School Counseling*, 7\(2\), pp 91-98. Retrieved from:](#)

<https://journals.sagepub.com/home/pcx>

- Brooks, J. E. (2006). Strengthening resilience in children and youths: Maximizing opportunities through the schools. *Children & Schools*, 28(2), pp 69-76. Retrieved from:

<https://academic.oup.com/cs>

- Bryant, F.B. (2010). Savoring beliefs inventory (SBI): A scale for measuring beliefs about savoring. *Journal of Mental Health*, 12(1), pp 175-196. Retrieved from:

<https://www.tandfonline.com/toc/ijmh20/current>

- Carr-Gregg, M. R., Enderby, K. C., & Grover, S. R. (2003). Risk-taking behaviour of young women in Australia: screening for health-risk behaviours. *Medical journal of Australia*, 178(12), pp 601-606. Retrieved from:

<https://b2n.ir/d48402>

- Fang, F. (2019). Incidence and clinical correlates of anger attacks in Chinese patients with obsessive-compulsive disorder. *Journal of*

Zhejiang University-SCIENCE B,20(4),pp 363-370. Retrieved from:

<https://www.springer.com/journal/11585>

- Geng, Y., Gu, J., Yu, J., & Zhu, X. (2020). Negative life events and depressive symptoms among Chinese adolescents: Mediating role of resilience and moderating role of psychopathy. *Current Psychology*, 1-8. Retrieved from:

<https://link.springer.com/article/10.1007/s12144-020-00621-7>

- Harrison, E. L., McKee, S. A. (2011). Non-Daily Smoking Predicts Hazardous Drinking and Alcohol Use Disorders in Young Adults in a Longitudinal US Sample. *Drug Alcohol Depend*, 118(1),pp 78-82. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2011.02.022>

- Maheux, A. J., Evans, R., Widman, L., Nesi, J., Prinstein, M. J., & Choukas-Bradley, S. (2020). Popular peer norms and adolescent sexting behavior. *Journal of Adolescence*, 78,pp 62-66. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.12.002>

- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2006). Academic resilience and its psychological and educational correlations: a construct validity approach, *Psychology in the Schools*,43(3),pp 267-281. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1002/pits.20149>

- Masten, A. S., Powell, J. L., & Luthar, S. S. (2003). A resilience framework for research, policy, and practice. *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*, 1(25), 153. Retrieved from:

<https://b2n.ir/p94843>

- Meidayanti, I., Abdullah, T., & Bustan, N. (2020). The relationship between self efficacy and premarital sexual behavior among high school student in Makassar city. *Enfermería Clínica*, 30,pp 303-307. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1016/j.enfcli.2019.10.089>

- Ong, J. G., Lim-Ashworth, N. S., Ooi, Y. P., Boon, J. S., Ang, R. P., & Fung, D. S. (2020). An interactive mobile app game to

- address aggression (RegnaTales): pilot quantitative study. *JMIR serious games*, 7(2), e13242. Retrieved from:
<https://games.jmir.org/2019/2/e13242/>
- Serin, N.B. (2019). The Impact of anger management training on anger, aggression and problem-solving skills of primary school students. *International Online Journal of Education and Teaching*, 6(3),pp 525-543. Retrieved from:
<https://eric.ed.gov/?id=EJ1246586>
 - Shalini, Srinivasan P, Chandra SB. (2018). Effectiveness of aggression management training on aggressive behavior among male delinquent children: a systematic review. *Int J Health Sci Re*; 8(9),pp 275-280. Retrieved from:
<http://ijhsnet.com>
 - Silk, J. S., Steinberg, L., & Morris, A. S. (2003). Adolescents' emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child development*, 74(6),pp 1869-1880. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1046/j.1467-8624.2003.00643.x>
 - Wagnild, G. M., & Young, H. M. (1993). Development and psychometric. *Journal of nursing measurement*, 1(2),pp 165-178. Retrieved from:
<https://b2n.ir/u60654>
 - Wilson, D. B., Gottfredson, D. C., & Najaka, S. S. (2001). School-based prevention of problem behaviors: A meta-analysis. *Journal of quantitative criminology*, 17(3),pp 247-272. Retrieved from:
<https://link.springer.com/article/10.1023/A:1011050217296>
 - Ziarko, M., Mojs, E., Sikorska, D., & Samborski, W. (2020). Coping and life satisfaction: Mediating role of ego-resiliency in patients with rheumatoid arthritis. *Medical principles and practice*, 29(2),pp 160-165. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1159/000503708>